

Бондар В. С.

СУЧАСНІ ПОЛІТИЧНІ ОРІЄНТАЦІЇ МОЛОДІ УКРАЇНИ

У статті наведено результати аналізу даних досліджень орієнтації молоді людини в суспільно-політичних процесах, що відбуваються в сучасному українському суспільстві. Увага звертається на можливі відмінності за ознакою статі, освіти і типу поселення.

Розглядаючи питання, чи цікавиться молодь політичними подіями, які відбуваються в суспільстві, необхідно зазначити, що приблизно 40 % молодих людей віком від 18 до 34 років вказали на те, що політика загалом цікавить їх, тоді як відповіді людей старшого віку поділилися порівну (за даними травневого опитування 2001 року, проведеного КМІС).

Молоді чоловіки цікавляться політикою більше, ніж жінки. 52,5 % опитаних жінок вказали на те, що вони не дуже цікавляться політикою, а ще 14,7 % зазначили, що взагалі нею не цікавляться. У чоловіків відповідно 39,3 % та 16,6 %.

Чим вищий рівень освіти, тим вищою є зацікавленість молодих людей політичними процесами (табл. 1).

Таблиця 1. Зацікавленість молодих людей віком 18-34 роки політикою в цілому, %

	Освіта респондента			
	Неповна середня	Повна середня	Середня спеціальна	Вища
Дуже цікавлюсь	1,7	3,4	8,7	7,6
Скоріше цікавлюсь	18,0	33,9	33,1	37,6
Не дуже цікавлюсь	52,0	43,2	46,2	45,8
Зовсім не цікавлюсь	28,4	18,1	12,0	9,0
Важко сказати/ не знаю	0,0	0,6	0,0	0,0

Також треба зазначити те, що міське населення дещо більше цікавиться політикою, ніж сільське (41,6 % та 31,6 % відповідно).

Якщо звернутися до питання привабливості політичних спрямувань, то увагу молоді привертають насамперед організації соціал-демократичного (22,6 %), екологічного та природоохоронного (19,9 %) напрямку, далі практично однакової позиції займають націонал-демократи (10,1 %) та комуністи (9,7 %) і, нарешті, звертається увага на соціалістичний (4,9 %), націоналістичний (2,9 %) та ліберальний (2,5 %) напрямки. Шкала привабливості для тих, кому «від 35» виглядає дещо інакше. Перші дві позиції займають комуністи (23,7 %) та соціал-демократи (18,2 %), за ними йдуть організації екологічного, природоохоронного (10,7 %) та націонал-демократичного (8,7 %) напрямку, і завершують перелік соціалісти (7,4 %), націоналісти (2,5 %) та ліберали (1,5 %). Майже 30 % опитаних як в одній, так і в другій віковій групі виказали свою необізнаність щодо політичних спрямувань або взагалі не цікавляться подібними питаннями (опитування КМІС, лютий 2002 р.).

Практично всі із зазначених політичних спрямувань серед своїх прихильників мають більше чоловіків, ніж жінок. Винятком є організації екологічного та природоохоронного спрямування – вони більше імпонують жінкам (24,9 % та 15,0 % відповідно). А також ліберальний напрямком, до якого однаковою мірою прихильні як жінки, так і чоловіки (2,6 % та 2,4 % відповідно).

Цікавим є розподіл за освітнім критерієм. Залежно від рівня освіти змінюються і політичні уподобання респондентів. Так, якщо молодь з неповною середньою освітою порівню поділялася на тих, хто підтримує комуністичний напрямком, і тих, хто не дав чіткої відповіді, то молоді люди з повною середньою та середньою спеціальною освітою прихильні до організацій екологічного, природоохоронного та соціал-демократичного напрямку. А молодь з вищою освітою надає досить вагому перевагу соціал-демократичному спрямуванню.

Хоча пріоритетність політичних спрямувань, які обирає міська і сільська молодь, практично однакова, відсоток опитаних, що підтримують той чи інший напрямком, значною мірою відрізняється. Винятком є соціал-демократичне спрямування, яке підтримує майже однакова кількість як міської, так і сільської молоді (23,1 % та 21,4 % відповідно). Організації екологічного та природоохоронного спрямування обирають для себе 21,5 % міської та лише 16,4 % сільської молоді. Націонал-демократичне спрямування знаходить більше прихильників серед молоді села (13,9 % та 8,4 % міської мо-

Таблиця 2. Політичні спрямування, на які орієнтується молодь, %

Політичне спрямування	Освіта респондентів			
	Неповна середня	Повна середня	Середня спеціальна	Вища
Комуністичне	50,3	13,7	6,9	5,1
Ліберальне	0,0	1,4	2,0	5,2
Націонал-демократичне	0,0	6,4	9,0	18,3
Націоналістичне	0,0	2,7	3,1	3,1
Соціал-демократичне	0,0	18,9	21,6	30,2
Соціалістичне	0,0	4,4	6,5	3,9
Екологічне, природоохоронне	0,0	19,7	24,1	15,6
Важко відповісти/не знаю	49,7	32,7	26,8	18,6

лоді), так само, як і комуністичне (11,6% та 8,9 % відповідно). Кількість прихильників соціалістичної ідеології практично однакова – 4,7 % в місті та 5,4 % в селі. А от що стосується ліберального напрямку, то 3,6 % міської молоді орієнтуються саме на нього, тоді як молоді люди з сільської місцевості взагалі не зазначили його. Що ж до націоналістичного спрямування, то на селі воно знаходить більше прихильників, ніж у місті (5,0 % та 2,0 % відповідно).

Що стосується привабливості політичних партій, то уподобання молодих людей за час від виборів до Верховної Ради 1998 р. до виборів 2002 р. дещо змінилися. У переліку політичних блоків і партій (опитування КМІС, лютий 2002 р.) провідне місце посіли Соціал-демократична партія (об'єднана) (10,6 %), виборчий блок Віктора Ющенка «Наша Україна» 9,8 %) і Партія Зелених України (8,5 %). Далі йдуть Комуністична партія України (6,0 %), Соціалістична партія України (2,3 %), виборчий блок Юлії Тимошенко (1,9 %) і Всеукраїнське політичне об'єднання «Жінки за майбутнє» (1,6 %). Щодо виборів 1998 р., то картина привабливості політичних партій та блоків була іншою. Перші позиції посідали Комуністична партія (10,7 %), Народний рух (6,1 %) та Партія Зелених (5,9%), далі йшли Соціал-демократична партія (об'єднана) (3,4 %), Народно-демократична партія та Прогресивна соціалістична партія (по 1,6 %) і Блок Соціалістичної і Селянської партій (1,5 %) (опитування КМІС, травень 2001 р.).

Якщо припустити, що запитання на кшталт: «За кого Ви голосували або проголосували б на президентських виборах?» може слугувати показником привабливості політичних діячів, то уподобання молодих людей виглядатимуть та-

ким чином: П. Кучма, П. Симоненко, Н. Вітренко, Є. Марчук, А. Мороз, Г. Удовенко (опитування КМІС, травень 2001 р., запитання «За кого Ви голосували у I турі президентських виборів 1999 р.?») та В. Ющенко, П. Симоненко, В. Медведчук, А. Кінах, Н. Вітренко, Ю. Тимошенко, А. Мороз, А. Омельченко, С. Тигіпка, В. Литвин (опитування КМІС, лютий 2002 р., питання «За кого Ви проголосували б, якби вибори президента були завтра?»). За В. Ющенка віддали б свій голос 26,7 % опитаних, що в 3 рази більше, ніж за наступного претендента. При цьому проти всіх голосували (1998 р.) або проголосували б (2002 р.) відповідно 1,9 % та 10,1 % опитаних, а не брали участі в голосуванні (1998 р.) або не будуть голосувати (2002 р.) відповідно 26,8 % та 6,9 %.

Майже однакова кількість молодих чоловіків та жінок віддала б свій голос сьогодні за В. Ющенка (24,9 % та 28,5 % відповідно) і за П. Симоненка (8,5 % та 8,4 % відповідно). Деяко більше чоловіків бажають бачити президентом В. Медведчука (7,3 % та 5,1 % жінок), так само, як Н. Вітренко (6,5 % та 3,3 % жінок) та А. Кінаха (6,3 % та 4,6 % жінок). Щодо інших політичних лідерів, то різниця в уподобаннях молодих жінок та чоловіків є статистично незначущою. Виняток становить С. Тигіпка, до якого чоловіки більш прихильні, ніж жінки (2,3 % та 0,7 % відповідно).

Прихильність молоді з неповною середньою освітою однаково поділилась між П. Симоненком та А. Кінахом (37,5 % та 37,0 % відповідно). Чим вищим є рівень освіти респондентів, тим більше вони надають переваги В. Ющенку в порівнянні з іншими політичними лідерами (23,6 % молодь з повною середньою освітою, 27,1 % - з середньою спеціальною та 32,9 % - з вищою освітою). Кожний десятий з тих, у кого неповна середня освіта, готовий проголосувати за П. Симоненка і менше одного відсотка - за В. Литвина та С. Тигіпка (0,8 % та 0,5 % відповідно). Досить рівномірно розподілилась прихильність молоді зі спеціальною середньою освітою до сучасних політичних лідерів (від 6,1 % до 1,6 %). Що ж до уподобань молоді з вищою освітою, то 9,2 % з них проголосували б сьогодні за А. Кінаха і менше одного відсотка (0,8 %) - за О. Мороза.

Значно більший відсоток сільської молоді готовий проголосувати сьогодні за В. Ющенка (32,8 %), міської (24,0 %). Майже кожний десятий готовий віддати свій голос за Ю. Тимошенко, тоді як тільки 2,3 % міської молоді проголосували б за неї сьогодні, а також 7,8 % проголосували б за О. Мороза в сільській місцевості і тільки 2,2 % - в міській і 7,2 % та 5,8 %

Таблиця 3. Якою людиною, на Ваш погляд, повинен бути політичний лідер? (опитування КМІС, лютий 2002 р.), %

Якості	18-34 роки	35+ років
Чесний, добрий, відданий ідеалам	30,4	36,3
Гнучкий, спроможний домовлятися, компромісний	31,4	17,5
Вимогливий, безкомпромісний, здатний навести порядок	34,0	39,7
Важко відповісти/ не знаю	4,3	6,4

відповідно за В. Медведчука. Практично вдвічі більше серед міської молоді таких, що готові голосувати проти всіх, таких, що не будуть голосувати взагалі, і таких, що не визначилися (12,8 % та 4,1 %; 7,7 % та 4,9 %; 19,6 % та 13,8 % відповідно).

Погляди молодих людей щодо того, яким має бути сучасний політичний лідер, майже рівномірно розподілилися між трьома альтернативами, в той час як люди старшого віку в особі політичного лідера бажають бачити людину досить вимогливу і безкомпромісну (табл. 3).

Молоді чоловіки більш схильні бачити в політичному лідері людину вимогливу і безкомпромісну, таку, що здатна навести порядок (36,2 %), жінки ж надають перевагу людині чесній, добрій і відданій ідеалам (35,9 %).

Уподобання молоді з неповною середньою освітою розділилися між двома крайніми позиціями зі значною перевагою останньої (37,5 % та 62,5 % відповідно). Молодь з повною середньою освітою також надає перевагу саме цим крайнім характеристикам, однак значущої відмінності між ними немає (35,9 % за першу характеристику та 34,9 % - за третю). Ті, хто отримав середню спеціальну освіту, зупиняють свій вибір на другій та третій характеристиках (34,4 % та 37,1 % відповідно). І тільки молодь з вищою освітою вважає, що політичний лідер має бути гнучким, таким, що вміє домовлятися і йти на компроміси (41,2 %).

Що ж стосується розподілу за критерієм поселення, то міська молодь скоріше бажає бачити політичного лідера гнучким і здатним до компромісу, а сільська - вимогливим і безкомпромісним (36,0 % та 40,8 % відповідно).

41,0 % сучасної української молоді вважає, що влада має бути поділена між президентом, парламентом та незалежним судом. Четверть молодих людей вважають, що в державі має бути сильна президентська влада, а 15,8 % - сильний

Таблиця 4. Модель організації влади, на яку має орієнтуватися Україна, %

Влада	Освіта респондентів			
	Неповна середня	Повна середня	Середня спеціал.	Вища
Сильна президентська влада	33,6	27,3	21,7	26,4
Сильний парламент	24,9	15,3	15,9	11,5
Влада має бути поділена між президентом, парламентом та незалежним судом	23,3	34,8	50,1	46,5
Інша	0,0	3,0	0,0	5,4
Важко сказати	16,3	18,4	12,3	10,2
Не відповіли	1,9	1,3	0,0	0,0

парламент. За гендерною та територіальною ознаками розподіл є майже таким самим.

За критерієм освіти молодь поділилася на тих, хто підтримує сильну президентську владу (молодь з повною середньою освітою), і тих, хто надає перевагу поділу влади між трьома гілками (всі інші) (табл. 4).

Серед сил, які здатні поліпшити ситуацію в Україні, молодь найбільшу перевагу надає В. Ющенку та його прихильникам (21,7 %). Далі, з невеликим відривом, зазначається Уряд і Кабінет Міністрів (18,2 %), а потім - Президент Л.Кучма (12,5 %), комуністи, соціалісти і їхні спільники (9,8 %) та парламент (Верховна Рада) (9,2 %). Менше одного відсотка вважають, що радикальні націоналістичні сили (УНА-УНСО та ін.) здатні до подібних змін. А кожний п'ятий з молодих людей взагалі не бачить у сучасній українській державі тих, хто здатен змінити ситуацію на краще.

Назагал більше жінок, ніж чоловіків, вбачають здатність покращити ситуацію в країні за допомогою Президента Л. Кучми (13,1 % жінок та 12,4 % чоловіків), комуністів, соціалістів і їх спільників (11,0 % та 8,6 % відповідно), демократів-центристів та їх спільників (4,2 % та 2,9 % відповідно), а також соціал-демократів та їх спільників (3,8 % та 2,8 % відповідно). Що стосується націонал-демократів (Рух та ін.) і радикальних націоналістів (УНА-УНСО та ін.), то серед їхніх прихильників значно більше чоловіків, ніж жінок (4,8 % і 1,9 % та 1,4 % і 0,4 % відповідно).

Що стосується розподілу за критерієм освіти, то молоді люди з неповною середньою освітою найбільш прогресивною силою вважають Президента Л. Кучму (16,2 %), а також ко-

муністів, соціалістів і їхніх спільників (14,4 %), Уряд з Кабінетом Міністрів та В. Юшенка і його прихильників (по 13,9 %). Молодь з повною середньою освітою та середньою спеціальною надають перевагу В. Ющенку і його прихильникам (23,8 % та 22,5 % відповідно) та Уряду і Кабінету Міністрів (16,8 % та 16,3 % відповідно). Ті ж, хто має вищу освіту, вважають, що ситуацію може поліпшити діяльність Уряду і Кабінету Міністрів (27,7 %), В. Юшенка і його прихильників (19,8 %), Президента Кучми (16,0 %) та парламенту (12,2 %). Майже чверть молоді з повною середньою освітою та кожний п'ятий з тих, хто має неповну середню та вищу освіту, не бачить на сьогодні в Україні сил, здатних змінити ситуацію на краще.

Майже 30 % сільської молоді вважають В. Юшенка здатним поліпшити ситуацію в країні. Міська молодь надає перевагу діям Уряду та Кабінету Міністрів (20,2 %). Молодь з сільської місцевості також вище оцінює здатність до прогресивних перетворень комуністів, соціалістів та Верховної Ради (11,7 % - сільське і 8,9 % - міське населення та 9,4 % - сільське і 9,1 % - міське населення відповідно). Водночас, молодь із міст значно вище за сільську молодь оцінює потенційні можливості демократів-центристів (4,6 % та 1,1 %) та соціал-демократів (4,2 % та 1,2 %). В цілому міська молодь більш песимістична, ніж молодь із сільської місцевості.

Хто ж заважає, на думку молодих людей, розвитку українського суспільства? 35,1 % вважають, що це корумповані чиновники, 12,9 % - бюрократи, 8,8 % - олігархи, 7,0 % - президент та 5,6 % - комуністи. А найменше заважає Росія - 0,2 %. Практично такий самий розподіл спостерігається і у відповідях людей старшого віку.

Щодо проблем, які турбують молодь сьогодні, то більшість (71,3 %) вказала на рівень життя. Також молодь хвилює злочинність (28,2 %) та корупція (23,4 %), екологічні проблеми (22,1 %), політична криза (15,2 %), безпека України (13,6 %) та стосунки з Росією (10,4 %). Найменшу стурбованість викликає становище української мови в Україні (0,8 %).

Жінок трохи більше, ніж чоловіків, хвилює рівень життя (74,8 % та 68,6 % відповідно), рівень злочинності (31,1 % та 25,6%), екологічні проблеми (27,3 % та 17,8 %) і безпека країни (15,8 % та 11,8 %). Чоловіки ж більше переймаються через корупцію й олігархів (26,1 % та 20,2 % відповідно), політичну кризу (16,6 % та 13,5 %), стосунки з Росією (12,3 % та 7,7 %), відродження української нації (5,8 % та 4,9 %). Жінок мало турбують релігійні питання, тоді як

Таблиця 5. Проблеми, що хвилюють сучасну українську молодь, %

Проблеми	Освіта респондентів			
	Неповна середня	Повна середня	Середня спеціал.	Вища
Рівень життя людей	71,1	66,3	74,4	77,1
Злочинність	25,9	25,2	27,8	37,2
Корупція, олігархи	17,6	20,5	25,2	29,0
Екологічні	14,1	20,4	26,2	24,0
Політична криза	8,9	15,3	18,9	11,2
Безпека України	23,1	18,5	10,8	4,2
Стосунки з Росією	22,5	7,7	9,7	9,4
Відродження української нації	6,2	3,9	5,0	8,7
Національні	9,3	3,5	4,2	3,4
Становище російської мови в Україні	6,6	3,6	3,8	4,3
Релігійні	0,0	1,3	0,0	6,3
Становище української мови в Україні	0,0	2,0	0,0	0,0
Інше	0,0	0,5	0,0	1,5
Важко сказати/не відповіли	0,0	0,7	1,5	0,0

чоловіки приділяють їм більше уваги (0,7 % та 2,5 % відповідно).

Чим вищим є освітній рівень, тим більше молодих людей переймається проблемами екології, питанням корупції, політичною кризою в суспільстві, рівнем життя та рівнем злочинності (табл. 5).

Великих розбіжностей в оцінках проблем молоддю з міської та сільської місцевості не спостерігається. Однак молодих людей з міста дещо більше турбують проблеми, пов'язані з екологією (24,0 % міської та 18,7 % сільської молоді), політичною кризою (16,2 % та 12,7 % відповідно), стосунками з Росією (11,9 % та 6,2 %), національним питанням (5,3 % та 2,1 %), становищем російської мови в Україні (4,8 % та 2,5 %) та релігійним питанням (2,4 % та 0,0 %). Сільську ж молодь значно більше хвилює проблема злочинності (31,7 % та 26,7 % міської молоді) та безпеки України (15,6 % та 12,9 % відповідно).

Звертаючись до питання, що найбільше викликає тривогу у сучасної молодої людини в нашому суспільстві, треба зазначити, що 53,3% вказали на зростання цін, погіршення економічного стану та 47,2 % - здоров'я (своє та близьких). Молодь також побоюється, що не

зможе в подальшому надати освіту своїм дітям (28,5 %) та може втратити роботу (27,2 %). Десь частину турбує можливість нової екологічної катастрофи (на зразок Чорнобильської) (12,3 %) та побоювання серйозно захворіти і стати тягарем для близьких (10,3 %). А можливість формування тоталітарної влади в Україні або приход до влади комуністів чи націоналістів не викликають у молоді значної стурбованості.

На відміну від чоловіків, яких хвилює зростання цін та погіршення економічного стану (55,4 %), жінки більш стурбовані станом здоров'я (51,6 %). У жінок також більшу тривогу викликають питання, пов'язані з освітою та екологією. Чоловіки ж більше, ніж жінки, переймаються можливістю серйозно захворіти, а також політичними питаннями (можливістю формування тоталітарної влади, приходом до влади комуністів чи націоналістів).

Зі зростанням рівня освіти молодь більше уваги починає приділяти здоров'ю (як своєму, так і близьких) (40,8 % молоді, яка має неповну середню освіту, 45,1 % - повну середню загальну, 49,6 % - середню спеціальну та 51,5 % - вищу). Також більше хвилюється з можливості втратити роботу (25,2 %, 26,7 %, 26,4 % та 32,8 % відповідно) і формування тоталітарної влади в країні (0,0 %, 4,8 %, 4,7 % та 11,9 %). Зростання цін та погіршення економічного стану країни більшою мірою хвилює молодих людей з неповною середньою освітою (68,4 %). Молодь з неповною середньою та середньою спеціальною освітою дещо більше від інших занепокоєна тим, що не зможе надати освіту своїм дітям (30,3 % молоді, яка має неповну середню освіту, та 34,3 % - середню спеціальну, 26,4 % - повну середню загальну та 22,5 % - вищу). За територіальною ознакою суттєвих розбіжностей у поглядах молоді не існує.

Тож, підсумовуючи, необхідно зазначити, що сучасна молодь України не занадто переймається політичними подіями, які відбуваються в суспільстві. Серед тих, хто цікавиться політикою, більше чоловіків та молоді з міста. Зацікавленість політичними процесами зростає з підвищенням рівня освіти. Молодь більше приваблює соціал-демократичний напрямок і організації екологічного та природоохоронного спрямування. Що ж до привабливості політичних діячів, то молоді люди надають перевагу В. Юшенку, і кількість його прихильників зростає з підвищенням освітнього рівня молоді. Вони вважають, що В. Ющенко та його прихильники - це саме та сила, яка здатна поліпшити ситуацію в країні.

Якщо говорити про те, якою людиною має бути політичний лідер, то необхідно зазначити, що молодь з вищою освітою та міська молодь бачать бачити його гнучким, спроможним домовлятися і йти на компроміси. Натомість, молоді люди з сільської місцевості та молодь з нижчим рівнем освіти хотіли б бачити вимогливу, безкомпромісну, здатну навести порядок особистість.

Звертаючись до питання влади, молоді люди вважають за краще, щоб влада була розподілена

між Президентом, Парламентом та незалежним судом. Серед тих, хто заважає розвитку українського суспільства, молоді люди називають корумпованих чиновників, бюрократів, олігархів, а також президента та комуністів. Що ж до проблем, які хвилюють сучасну молоду людину в Україні, то, насамперед, вказувалися питання, пов'язані з рівнем життя, екологією, корупцією, політичною кризою в суспільстві та рівнем злочинності.

V. S. Bondar

MODERN POLITICAL ATTITUDES OF THE UKRAINIAN YOUNG PEOPLE

The paper analyses results of the public opinion survey among young people on their understanding of the current socio-political processes in the Ukrainian society. Besides of general trends it is identified dependency of attitudes on respondent's gender, age, education, place of residence.